

Accelerating India's High Value Crop Diversification

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ

"ਤੱਟਵਰਤੀ ਬਾਗਾਂ ਤੋਂ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਮੇਵੇ ਦੀ ਫਸਲਾਂ (Nuts Crops) ਤੱਕ"

ਹਾਈਲਾਈਟਸ

- ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਤੱਟਵਰਤੀ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਫੂਡ ਐਂਡ ਐਗਰੀਕਲਚਰ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਸਟੈਟਿਸਟੀਕਲ ਡੇਟਾਬੇਸ (FAOSTAT) 2024 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਖੇਤਰ ਲਗਭਗ 3 ਕਰੋੜ ਲੋਕਾਂ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 1 ਕਰੋੜ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- 2024-25 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕਾਜੂ ਨਿਰਯਾਤ 369.17 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਉਸੇ ਸਾਲ ਕੋਕੇ ਦਾ ਨਿਰਯਾਤ 295.58 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।
- ਜਨਵਰੀ 2026 ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 150 ਮਿਲੀਅਨ ਅਗਰਵੁੱਡ ਰੁੱਖ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਗਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜੰਗਲਾਤ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ।
- ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2024-25 ਵਿੱਚ ਅਖਰੋਟ ਦਾ ਨਿਰਯਾਤ 7.80 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਰਿਹਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੂਏਈ, ਤੁਰਕੀ, ਇਰਾਕ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ, ਅਲਜੀਰੀਆ, ਕਤਰ, ਭੂਟਾਨ, ਕੁਵੈਤ, ਸੇਸ਼ੇਲਸ ਅਤੇ ਨਾਈਜੀਰੀਆ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਬਜ਼ਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

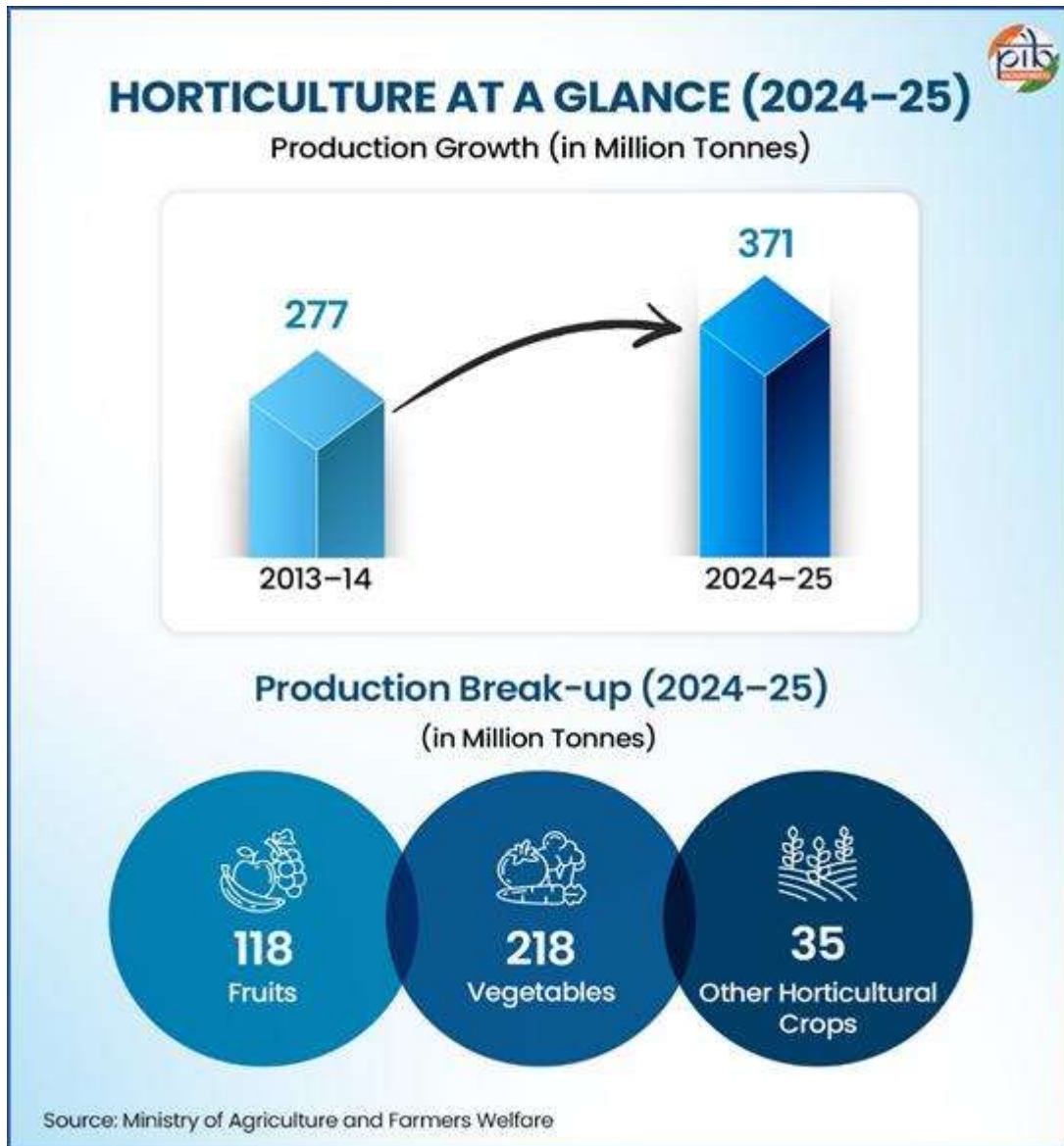
ਵਿਕਸਿਤ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ 4.45 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਵਾਧਾ ਇੱਕ ਡੂੰਘੀ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ- ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਦੀ ਕਹਾਣੀ। ਇਸ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਉਭਰੀ ਹੈ। ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਫੁੱਲਾਂ, ਮਸਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਤੱਕ, ਬਾਗਬਾਨੀ ਪੇਂਡੂ ਲੈਂਡਸਕੇਪਾਂ ਨੂੰ ਬਦਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਰਵਾਇਤੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਯੂਨਿਟ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਉੱਚ ਰਿਟਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਪੇਸ਼ਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨਿਰਯਾਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਆਮਦਨ-ਅਧਾਰਿਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਵੱਲ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ, ਬਾਗਬਾਨੀ ਪੈਰੀਫਿਰਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਹੈ।

ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫਲ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫੁੱਲ, ਮਸਾਲੇ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਪੌਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ "ਉੱਚ - ਮੁੱਲ" ਇਸ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਅਨਾਜ ਅਤੇ ਦਾਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਮੁੱਖ ਫਸਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਰਿਟਰਨ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਚਾਲਕ ਵਜੋਂ ਬਾਗਬਾਨੀ

ਬਾਗਬਾਨੀ ਖੇਤਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਫਸਲ ਉਪ-ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਮੁੱਲ ਜੋੜ (GVO) ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 37 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਇੱਕ ਅਧਾਰ ਵਜੋਂ ਉਭਰਿਆ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ, ਬਾਗਬਾਨੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, 2013-14 ਵਿੱਚ 277.35 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਤੋਂ ਸਾਲ 2024-25 ਵਿੱਚ 370.74 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸਥਾਰ ਮੁੱਖ ਉਪ-ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- 117.65 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਫਲ
- 217.80 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਅਤੇ
- 35.29 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਹੋਰ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ

ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਨਿਰੰਤਰ ਵਾਧਾ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਮੁੱਚੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ, ਸਗੋਂ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਾਗਬਾਨੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਸਥਿਤੀ ਇਸਦੀ ਰਣਨੀਤਕ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਸਬਜ਼ੀਆਂ, ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਆਲੂਆਂ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ

ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਫਲ 9.18 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ 8.18 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਪਿਆਜ਼ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੋਟਸ (Shallots) (ਸੁੱਕੇ ਅਤੇ ਡੀਹਾਈਡ੍ਰੇਟਿਡ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ) ਦਾ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਉਤਪਾਦਕ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 22.42 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚਕ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਖੁਰਾਕ ਸਪਲਾਈ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਏਕੀਕਰਣ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਲਈ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਖੇਤਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਰਣਨੀਤੀਆਂ

ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਫਸਲ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼, ਖੇਤਰ-ਅਧਾਰਿਤ ਵਿਭਿੰਨ ਰਣਨੀਤੀ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਭਿੰਨ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦਾ ਹੈ। ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਅਲ, ਚੰਦਨ, ਕੇਕੇ ਅਤੇ ਕਾਜੂ; ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਰਵੁੱਡ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ; ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਾਮ, ਅਖਰੋਟ ਅਤੇ ਪਾਈਨ ਨਟਸ ਵਰਗੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਮੇਵੇ ਲਈ ਨਿਸ਼ਾਨਾਬੱਧ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਭੂਗੋਲਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨੀਤੀਗਤ ਢਾਂਚੇ ਖੇਤਰ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨਾ, ਮੁੱਲ ਲੜੀ ਏਕੀਕਰਣ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਰਿਟਰਨ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵੱਲ ਢਾਂਚਾਗਤ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

Union Budget

(2026-27)

Regional Focus on High Value crops

Coconut
Cashew
Cocoa
Sandalwood

Coastal
Regions

Agarwood
(Agar trees)

North Eastern
Region

Walnuts
Almonds
Pine nuts

Hilly and
Himalayan
Regions

Source: Union Budget 2026-27

ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ: ਨਾਰੀਅਲ, ਕਾਜੂ, ਕੋਕੋ ਅਤੇ ਚੰਦਨ

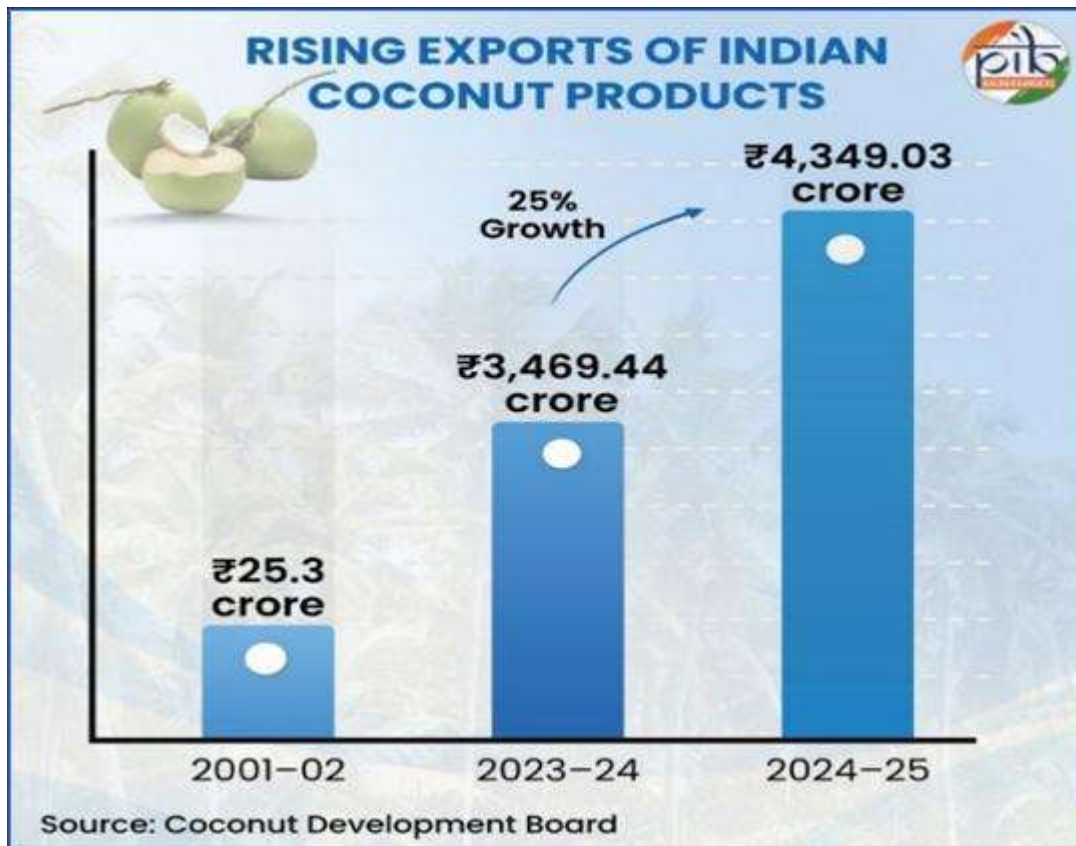
ਭਾਰਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮੁੰਦਰੀ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਕਈ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਟਾਪੂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹ ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਦਾ ਘਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਜਲਵਾਯੂ, ਭੂਗੋਲਿਕ, ਮਿੱਟੀ, ਪਸ਼ੂਪਨ, ਮੱਛੀ ਪਾਲਣ ਅਤੇ ਫਸਲੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਅਨੁਕੂਲ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਅਨੁਕੂਲ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨਾਰੀਅਲ, ਕਾਜੂ, ਕੋਕੋ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਵਰਗੀਆਂ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜੀਵਿਕਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਨਾਰੀਅਲ ਖੇਤਰ: ਵਿਕਾਸ, ਖੇਤਰੀ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲਤਾ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ

ਨਾਰੀਅਲ ਖੇਤਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਲਗਭਗ 30 ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 10 ਮਿਲੀਅਨ ਕਿਸਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 22.44 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਸ਼ਤ

ਕੀਤੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੀਜਾ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਕੁੱਲ ਨਾਰੀਅਲ ਖੇਤਰ ਦਾ ਲਗਭਗ 19.32 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅੰਕੜਾ ਇਕਾਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 2024-25 ਦੌਰਾਨ, ਭਾਰਤ ਨੇ 2.19 ਮਿਲੀਅਨ ਹੈਕਟੇਅਰ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਲਗਭਗ 13.97 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਨਾਰੀਅਲ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ ਕੀਤਾ, ਜਿਸਦੀ ਔਸਤ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ 6.36 ਟਨ ਸੀ। ਇਹ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ, ਪੇਂਡੂ ਆਜੀਵਿਕਾ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਅੰਕੜਾ ਇਕਾਈ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੇਰਲ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੇਠ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਕਬਾ ਹੈ, ਲਗਭਗ 7.54 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਕਾਸ਼ਤ ਅਧੀਨ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਭਗ 35.44 ਲੱਖ ਟਨ ਉਤਪਾਦਨ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿੱਚ ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਮੋਹਰੀ ਹੈ, ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਦਰਜ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਖੇਤਰੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਕ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਤਪਾਦਨ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਉਤਪਾਦਨ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਹੋਏ, ਨਾਰੀਅਲ ਖੇਤਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨਿਰਯਾਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਉੱਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ 2030 ਤੱਕ 2 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਅਤੇ 2047 ਤੱਕ 21 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

2024-25 ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਅਲ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ-ਅਧਾਰਿਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦਾ ਨਿਰਯਾਤ 4,349.03 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ (US\$ 513 ਮਿਲੀਅਨ) ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ 3,469.44 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 25 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੈ। ਇਹ 2001-02 ਤੋਂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਦਲਾਅ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਨਿਰਯਾਤ ਸਿਰਫ 25.3 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰਵਾਇਤੀ ਉਤਪਾਦਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਰਮ ਨਾਰੀਅਲ, ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ, ਅਤੇ ਸੁੱਕੇ ਨਾਰੀਅਲ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਸਨ। ਵਰਜਿਨ ਨਾਰੀਅਲ ਤੇਲ, ਨਾਰੀਅਲ ਦੁੱਧ, ਨਾਰੀਅਲ ਪਾਣੀ, ਅਤੇ ਹੋਰ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ-ਅਧਾਰਿਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਵਧਦੀ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਮੰਗ ਦੇ ਨਾਲ, ਇਹ ਖੇਤਰ ਗਲੋਬਲ ਮੁੱਲ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਸਹਾਇਤਾ

ਸੰਸਥਾਗਤ ਅਤੇ ਨੀਤੀਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਨੇ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨਾਰੀਅਲ ਖੇਤਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾਰੀਅਲ

ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਨੇ 22 ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਰੀਅਲ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਬੋਰਡ ਨੇ ਨਾਰੀਅਲ ਕਿਸਾਨ ਉਤਪਾਦਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਨੂੰ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਖੰਡਿਤ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਤਨਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਬਹੁਪੱਖੀ ਨੀਤੀਗਤ ਢਾਂਚਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਪਰਾ ਲਈ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ, ਨਿਸ਼ਾਨਾਬਧ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ, ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ, ਅਤੇ ਮੁੱਲ ਲੜੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਉਦਮ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਹ ਢਾਂਚਾਗਤ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੀ ਲਾਉਣਾ ਸਮੱਗਰੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਵਧਾਉਣ, ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨ, ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਜ਼ਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾਰੀਅਲ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਨਾਰੀਅਲ ਉਤਪਾਦਕ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਉਪਜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਸੁਧਰੇ ਹੋਏ ਬੂਟਿਆਂ ਅਤੇ ਉੱਚ-ਉਪਜ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਨਾਲ ਬਦਲਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

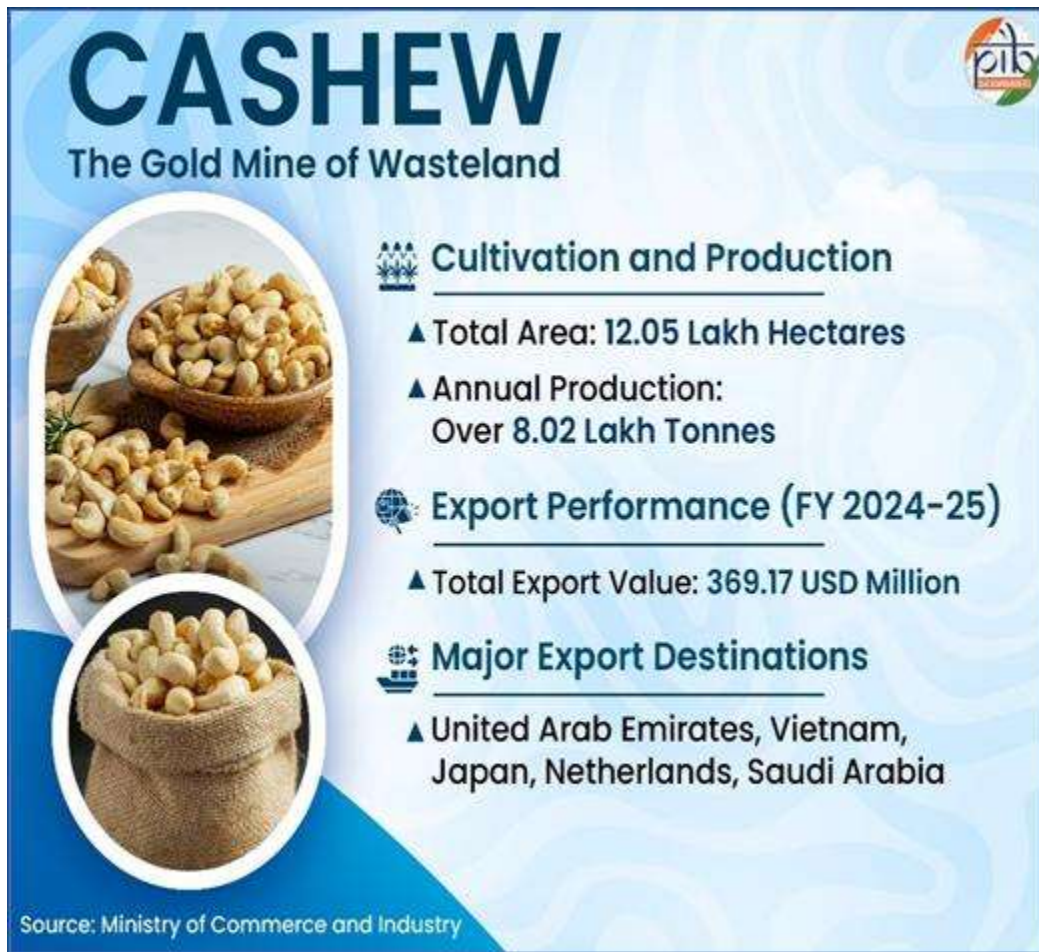
ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਖੇਤਰ: ਉਤਪਾਦਨ, ਵਪਾਰ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚਾ

ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਵਿਕਾਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਢਾਂਚੇ ਦੁਆਰਾ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਨੂੰ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਅਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਕੱਠੇ ਮਿਲ ਕੇ, ਇਹ ਫਸਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਾਗਵਾਨੀ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਆਜੀਵਿਕਾ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਕਮਾਈ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪੈਂਦੇ ਲਗਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਸਮਰੱਥਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ।

ਕਾਜੂ: ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੋਨੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰ

ਕਾਜੂ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨਕਦੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜੋ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਸੰਘਣਾ ਭੋਜਨ ਹੈ, ਜੋ ਕਾਫ਼ੀ ਉਰਜਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਿੱਖ ਚਰਬੀ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਇਹ ਫਸਲ ਆਪਣੀ ਲਚਕੀਲੇਪਣ ਅਤੇ ਸੌਕੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ ਲਈ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਘੱਟ ਉਪਜਾਊ ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਧੀਆ ਅਨੁਕੂਲਤਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਕਾਜੂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਲਾਭ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਕਟੌਤੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣਾ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਨੂੰ ਸਮਰਥਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਘਟ ਉਪਜਾਊ ਅਤੇ ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਵਧਣ-ਫੁੱਲਣ ਦੀ ਇਸਦੀ ਯੋਗਤਾ ਨੇ ਇਸਨੂੰ "ਬੰਜਰ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੁਨਹਿਰੀ ਖਜ਼ਾਨਾ" ਕਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਘਟ ਉਪਜਾਊ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਜੂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਲਗਭਗ 12.05 ਲੱਖ ਹੈਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਸਾਲਾਨਾ ਉਤਪਾਦਨ 8.02 ਲੱਖ ਟਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੀ ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਾਗਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਓਡੀਸ਼ਾ, ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, ਕਰਨਾਟਕ, ਕੇਰਲ, ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਖੇਤਰੀ ਸੰਤੁਲਨ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਸਥਿਰਤਾ ਦੇਵਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਮਜ਼ਬੂਤ ਉਤਪਾਦਨ ਅਧਾਰ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਨਿਰਯਾਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਵਿਸ਼ਵ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਥਿਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। 2024-25 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਾਜੂ ਨਿਰਯਾਤ ਕੁੱਲ 369.17 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਬ ਅਮੀਰਾਤ, ਵੀਅਤਨਾਮ, ਜਾਪਾਨ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ ਅਤੇ ਸਾਊਦੀ ਅਰਬ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਥਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਕੇਕੇ: ਅੰਤਰ-ਫਸਲੀ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਕੇਕੇ ਇੱਕ ਵਪਾਰਕ ਬਾਗਵਾਨੀ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਹੈ ਜੋ ਇਸਦੇ ਫਲਾਂ ਦੇ ਬੀਜਾਂ ਲਈ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਰਮੈਂਟੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਕੇ ਸੁਆਦੀ ਕੇਕੇ ਪਾਊਡਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਤਪਾਦ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਕੇਕੇ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਕੇ ਬੀਨਜ਼, ਕੇਕੇ ਪਾਊਡਰ, ਕੇਕੇ ਮੱਖਣ, ਕੇਕੇ ਚਰਬੀ ਅਤੇ ਤੇਲ, ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਸ਼ੈੱਲ ਅਤੇ ਭੁੱਸੀ ਵਰਗੇ ਉਪ-ਉਤਪਾਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ, ਕੇਕੇ ਨੂੰ ਇੱਕ

ਸੁਤੰਤਰ ਫਸਲ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਰੀਅਲ ਅਤੇ ਸੁਪਾਰੀ ਵਰਗੇ ਉੱਚੇ-ਉੱਚੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਅੰਤਰ-ਫਸਲੀ ਵਜੋਂ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਉਪਲਬਧ ਜਗ੍ਹਾ ਅਤੇ ਅਨੁਕੂਲ ਛਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕੇਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧਦਾ-ਫੁੱਲਦਾ ਹੈ, ਲਗਭਗ 40-50 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵਾਧੂ ਆਮਦਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਕੇਕੇ ਉਤਪਾਦਕ ਰਾਜ ਆਂਧਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਕੇਰਲ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕੇਕੇ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। 2024-25 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਕੁੱਲ ਕੇਕੇ ਉਤਪਾਦਨ ਲਗਭਗ 32.91 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ। 2024-25 ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ ਕੇਕੇ ਨਿਰਯਾਤ 295.58 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਹੇਠ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ, ਨੀਦਰਲੈਂਡ, ਸੰਯੁਕਤ ਅਰਬ ਅਮੀਰਾਤ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਨਿਰਯਾਤ ਸਥਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ: ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੇਕੇ ਵਿਕਾਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਸੰਗਠਿਤ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵਿਧੀਆਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਕੋਚੀ, ਕੋਰਲਾ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਵਿਕਾਸ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦਾ ਇੱਕ ਅਧੀਨ ਦਫ਼ਤਰ ਹੈ। ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਲਈ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਬਾਗਬਾਨੀ ਵਿਕਾਸ ਮਿਸ਼ਨ (MIDH) ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ:

- ਕਾਜੂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ
- ਕੋਕੋ ਲਈ ਨਵੇਂ ਰੋਪਣ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ
- ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਝਾੜ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ ਉਪਜ ਵਾਲੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਬਿਜਾਈ
- ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਨਰਸਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕੀਕਰਣ
- ਕਬਾਇਲੀ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਈਬ੍ਰਿਡ ਕੋਕੋ ਪਲਾਂਟਾਂ ਦੀ ਵੰਡ
- ਮਹਿਲਾ ਲਾਭਪਾਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਜੂ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਬਾਰੇ ਸਿਖਲਾਈ
- ਕੋਕੋ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਬਾਰੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਲ ਰਹੇ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ, ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਲਈ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਪਹਿਲਕਦਮੀ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਕੱਚੇ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਕੋਕੋ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸਵੈ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣਾ, ਨਿਰਯਾਤ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ, ਅਤੇ 2030 ਤੱਕ ਭਾਰਤੀ ਕਾਜੂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕੋਕੋ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਬ੍ਰਾਂਡ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਚੰਦਨ: ਇੱਕ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਫ਼ਸਲ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ

ਸੈਂਟਲਮ ਐਲਬਮ, ਜਿਸਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਚੰਦਨ ਜਾਂ ਚੰਦਨ ਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੁੱਖ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਉੱਚ-ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇਲ ਲਈ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਇਤ੍ਰੂ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਬੂ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਕਈ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤੀ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਆਪਣੀ ਉੱਤਮ ਗੁਣਵੱਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਉੱਚ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਚੰਦਨ ਦੇ ਸਰੋਤ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਨਾਡੂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਮੁੱਲ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਚੰਦਨ ਦੀ ਖੇਤੀ ਵਿੱਚ ਪੇਂਡੂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵੈਲਿਊ-ਐਡਿਟ ਉਤਪਾਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਯਾਤ ਕਮਾਈ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਚੰਦਨ ਦੀ ਲੱਕੜ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਵਾਢੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਅਗਰਵੁੱਡ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣਾ

ਭਾਰਤ ਦਾ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਸਮ੍ਰਿਧ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਭੂਗੋਲ ਅਤੇ ਭਰਪੂਰ ਜੈਵ ਵਿਭਿੰਨਤਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਤਰ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੇ ਬਾਗਵਾਨੀ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜੰਗਲਾਤ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੇਂਦਰ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਰਵੁੱਡ ਇੱਕ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਖੁਸ਼ਬੂਦਾਰ ਸਰੋਤ ਵਜੋਂ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਨਵਰੀ 2026 ਤੱਕ, ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 150 ਮਿਲੀਅਨ ਅਗਰਵੁੱਡ ਰੁੱਖ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲਗਭਗ 90 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤ ਹਨ, ਜਿੱਥੇ ਇਸਨੂੰ ਪੌਦੇ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜੰਗਲਾਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਉਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਖੇਤਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇਕੱਲੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਵਿੱਚ ਅਗਰਵੁੱਡ ਬਜ਼ਾਰ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਟਰਨਓਵਰ ਸੰਭਾਵਨਾ ਲਗਭਗ 2,000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਹੈ।

ਅਗਰਵੁੱਡ, ਜਿਸਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਐਡ ਜਾਂ ਅਗਰ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਰਾਲ ਵਾਲੀ ਲੱਕੜ ਹੈ ਜੋ ਰਵਾਇਤੀ ਦਵਾਈ, ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਲਗਜ਼ਰੀ ਇਤਰ ਇ ਇਤ੍ਰ ਉਦਯੋਗ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੌਦੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਗਰਵੁੱਡ ਚਿਪਸ, ਪਾਊਡਰ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਹੋਰ ਮੁੱਲ-ਵਰਧਿਤ ਉਤਪਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਰਵੁੱਡ ਮਣਕੇ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਕਰੀ ਹੋਈ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਗਰਵੁੱਡ ਚਾਹ ਵੀ ਇਸਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਾਲ 2024 ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਰਣਨੀਤਕ ਰੋਡਮੈਪ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਗਰਵੁੱਡ ਦੀ ਟਿਕਾਊ ਕਾਸ਼ਤ , ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਨੂੰ ਭੂ-ਸਥਾਨਕ ਮੈਪਿੰਗ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਿਤ ਖੇਤਰ ਵਿਸਥਾਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਿਰਯਾਤ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵ-ਜੰਤੂਆਂ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀਆਂ ਲੁਪਤ ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਵਪਾਰ 'ਤੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਾਲਾਨਾ ਨਿਰਯਾਤ ਕੋਟਾ ਵਧਾਉਣਾ, ਅਗਰਵੁੱਡ ਚਿਪਸ ਲਈ 151,080 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਅਗਰਵੁੱਡ ਤੇਲ ਲਈ 7,050 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਨਿਰਯਾਤ ਅਰਜ਼ੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ ਜਨਰਲ ਆਫ਼ ਫਾਰਨ ਟਰੇਡ ਪੋਰਟਲ ਨਾਲ ਏਕੀਕਰਣ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਨੀਤੀਗਤ ਉਪਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹੋਰ ਗਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਅਗਰਵੁੱਡ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕਰਨਾ, ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਸਮਰੱਥਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿਰਯਾਤ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਮੇਵੇ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ

ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰ, ਠੰਢੇ ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਵਾਤਾਵਰਣਕ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ, ਕਈ ਮੇਵੇ ਵਿਕਸਿਤ ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਕਰਦੇ ਹਨ , ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਅਖਰੋਟ, ਬਦਾਮ ਅਤੇ

ਪਾਈਨ ਮੇਵੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਅਖਰੋਟ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਮਸ਼ੀਨ ਗਿਰੀਦਾਰ ਫਸਲ ਹੈ। ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਇਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ , ਜਦੋਂ ਕਿ ਉੱਤਰਾਖੰਡ , ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ , ਲੱਦਾਖ , ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਮਨੀਪੁਰ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਮੁਕਾਬਲਤਨ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਅਖਰੋਟ ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲ ਮੋਟਾਈ ਵਿੱਚ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਗਜ਼-ਸ਼ੈਲ, ਪਤਲੇ-ਸ਼ੈਲ , ਦਰਮਿਆਨੇ-ਸ਼ੈਲ ਅਤੇ ਸਖਤ-ਸ਼ੈਲ ਕਿਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। 2024-25 ਦੌਰਾਨ ਅਖਰੋਟ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 3.22 ਲੱਖ ਟਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਖਰੋਟ ਦੇ ਨਿਰਯਾਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2024-25 ਵਿੱਚ 7.80 ਮਿਲੀਅਨ ਅਮਰੀਕੀ ਡਾਲਰ ਸੀ , ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਯੂਏਈ , ਤੁਰਕੀ , ਇਰਾਕ , ਸਿੰਗਾਪੁਰ , ਅਲਜੀਰੀਆ , ਕਤਰ , ਭੂਟਾਨ , ਕੁਵੈਤ , ਸੇਸ਼ੇਲਸ ਅਤੇ ਨਾਈਜੀਰੀਆ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਬਦਾਮ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਸੰਜਮੀ ਗਿਰੀਦਾਰ ਫਸਲ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੇ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਲਾਭਾਂ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਲ ਅਤੇ ਪਾਚਨ ਸਿਹਤ ਲਈ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਾਗਬਾਨੀ ਅੰਕੜਾ ਇਕਾਈ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, 2024-25 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਦਾਮ ਦਾ ਉਤਪਾਦਨ 13.94 ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਟ੍ਰਿਕ ਟਨ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੰਮੂ

ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਸੀ। ਜੰਮੂ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੁੱਲ ਉਤਪਾਦਨ ਦਾ 83 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਖੇਤਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਣ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।

ਹਿਮਾਲੀਅਨ ਖੇਤਰ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਮੇਵੇ ਵਾਲੀ ਫਸਲ ਚਿਲਗੋਜ਼ਾ (ਪਾਈਨ ਨਟਸ) ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਚਿਲਗੋਜ਼ਾ ਪਾਈਨ ਨਟਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਅਕਸਰ "ਰੋਕੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦਾ ਚੈਪੀਅਨ" ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਸਲ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਨੈਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਆਦਿਵਾਸੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਆਜੀਵਿਕਾ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸਰੋਤ ਹੈ। ਚਿਲਗੋਜ਼ਾ ਪਾਈਨ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਹਿਮਾਲਿਆ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸ਼ੁਕਸ ਘਾਟੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਘੱਟ ਬਾਰਿਸ਼ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀ ਬਰਫ਼ਬਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਲਈ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਵੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੌਸ਼ਟਿਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੱਚੇ ਜਾਂ ਭੁੰਨੇ ਹੋਏ ਖਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਸੰਤ੍ਰਿਪਤ (unsaturated) ਫੈਟਸ ਦੀ ਉੱਚ ਮਾਤਰਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਲਿਪਿਡ ਪ੍ਰੋਫਾਈਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਦਿਲ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਅਖਰੋਟ, ਬਦਾਮ ਅਤੇ ਚਿਲਗੋਜ਼ਾ ਦੀ ਉੱਚ-ਘਣਤਾ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਘੱਟ-ਉਤਪਾਦਕ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪ੍ਰਸਤਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣਾ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਲ ਵਾਧੇ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਸਿੱਟਾ

ਕੇਂਦਰੀ ਬਜਟ 2026-27 ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਫਸਲ-ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕਸਾਰ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਵੱਲ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤਕ ਤਬਦੀਲੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਰੀਅਲ, ਕਾਜੂ, ਕੇਕੇ ਅਤੇ ਚੰਦਨ ਵਰਗੀਆਂ ਤੱਟਵਰਤੀ ਬਾਗਬਾਨੀ ਫਸਲਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ, ਉੱਤਰ-ਪੂਰਬੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਅਗਰਵੁੱਡ ਦੀ ਕਾਸ਼ਤ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ

ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਵਾਤਾਵਰਣ (agro-ecological) ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁੱਕੇ ਮੇਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਥਾਨਕ ਖੇਤੀਬਾੜੀ-ਜਲਵਾਯੂ ਲਾਭਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੂਰਕ ਉਪਾਅ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ, ਨਿਰਯਾਤ-ਮੁਖੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਬਾਗਬਾਨੀ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਇਹ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਮੁੱਲ ਜੋੜਨ (ਵੈਲਿਓ ਐਡੀਸ਼ਨ) ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁੱਖ ਮਾਰਗ ਵਜੋਂ ਉੱਚ-ਮੁੱਲ ਵਾਲੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਵਾਲਾ

ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੈਬਨਿਟ ਕਮੇਟੀ (CCEA)

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2202999>[®]=3&lang=1

ਵਿੱਤ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2219960>[®]=3&lang=1

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2221410>[®]=3&lang=2

https://www.indiabudget.gov.in/doc/budget_speech.pdf

<https://www.indiabudget.gov.in/economicsurvey/doc/echapter.pdf>

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨ ਭਲਾਈ ਮੰਤਰਾਲਾ

https://agriwelfare.gov.in/Documents/AR_Eng_2024_25.pdf

<https://agriportal.cg.nic.in/horticulture/HortiEn/Default.aspx>

<https://coconutboard.gov.in/docs/icj/icj-2025-11.pdf>

<https://coconutboard.gov.in/Statistics.aspx>

<https://coconutboard.gov.in/docs/icj/icj-2026-01.pdf>

<https://coconutboard.gov.in/docs/operational-guidelines.pdf>

<https://coconutboard.gov.in/docs/FPO-concept-note.pdf>

<https://coconutboard.gov.in/ProducerSocieties.aspx>

<https://ccari.res.in/dss/Orchids.html>

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=1810905®=3&lang=2>

ਤੱਟਵਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਰੋਤ ਵਸਤੂ ਸੂਚੀ.pdf

<https://www.agriwelfare.gov.in/en/StatHortEst>

ਵਣਜ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://apeda.gov.in/cashew>

<https://www.ibef.org/exports/cashew-industry-india>

<https://agriexchange.apeda.gov.in/>

<https://apeda.gov.in/CocoaProducts>

https://agriexchange.apeda.gov.in/Production/India/Details?HSCode=NMVQ&product_Name=%C2%8C%C2%80%C2%8C~&Category=m%C2%89~%C2%8B%C2%91~%C2%91%C2%86%C2%8C%C2%8B%C2%90

<https://apeda.gov.in/Walnuts>

https://agriexchange.apeda.gov.in/Production/India/Details?HSCode=NMSN&product_Name=t~%C2%89%C2%8B%C2%92%C2%91&Category=c%C2%8F%C2%92%C2%86%C2%91%C2%90

https://agriexchange.apeda.gov.in/Production/India/Details?HSCode=NMPU&product_Name=%C2%89%C2%8A%C2%8C%C2%8B%C2%81&Category=c%C2%8F%C2%92%C2%86%C2%91%C2%90

https://agriexchange.apeda.gov.in/Production/India/Details?HSCode=NMPQ&product_Name=l%C2%8F%C2%80%C2%85%C2%86%C2%81%C2%90&Category

[=c%C2%89%C2%8C%C2%8F%C2%86%C2%80%C2%92%C2%89%C2%91%C2%92%C2%8F%C2%82](http://www.bsi.gov.in/uploads/documents/NonDetriment%20Findings%20(NDFs)/NDF%20Study%20Report%20of%20Aquilaria%20malaccensis%20(Agarwood)%20in%20India.pdf)

ਵਾਤਾਵਰਣ , ਜੰਗਲਾਤ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://iwst.icfre.gov.in/database/SIS/introduction.html>

[https://bsi.gov.in/uploads/documents/NonDetriment%20Findings%20\(NDFs\)/NDF%20Study%20Report%20of%20Aquilaria%20malaccensis%20\(Agarwood\)%20in%20India.pdf](https://bsi.gov.in/uploads/documents/NonDetriment%20Findings%20(NDFs)/NDF%20Study%20Report%20of%20Aquilaria%20malaccensis%20(Agarwood)%20in%20India.pdf)

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2179422>^{®=3&lang=2}

ਜਲਵਾਯੂ-ਤਬਦੀਲੀ-ਅਤੇ-ਕਮਜ਼ੋਰ-ਭਾਰਤੀ-ਤੱਟ_ਸੰਕੁਚਿਤ.pdf

ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਖੇਤਰ ਵਿਕਾਸ ਮੰਤਰਾਲਾ

<https://necouncil.gov.in/sites/default/files/Final%20Report-%20Action%20Plan%20on%20value%20Chain%20Development%20of%20Horticulture-Fruits%20%26%20Vegetables%20Sector%20in%20NER.pdf>

<https://www.pib.gov.in/PressReleaseDetail.aspx?PRID=2218232>^{®=3&lang=1}

<https://www.pib.gov.in/PressReleasePage.aspx?PRID=2205285>^{®=3&lang=2}

ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਮੰਤਰਾਲਾ

https://himcoste.hp.gov.in/RnD_Website/Research%20and%20development%20Projects/Chilgoza%20Booklet.pdf

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ

<https://www.fao.org/4/ac451e/ac451e0b.htm>

https://www.fao.org/faostat/en/#rankings/countries_by_commodity

<https://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL>

PIB ਪਿਛੇਕੜ ਨੇਟ

https://www.pib.gov.in/PressNoteDetails.aspx?ModuleId=3&Noteld=155126&id=155126&utm_®=3&lang=2

<https://www.pib.gov.in/FactsheetDetails.aspx?id=150334®=3&lang=2>

PDF ਵਿੱਚ ਦੇਖੋ

ਪੀਆਈਬੀ ਖੋਜ

ਪੀਕੇ